

VARGA BEÁTA^{ID}

egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék

e-mail: varga.bea@hist.u-szeged.hu

Az ukrán államiság periodizációja 1918–1920 között

Az egyes ukrán régiók évszázadokon keresztül egymástól eltérő kultúrájú és politikai berendezkedésű államok kötelékébe tartoztak,¹ és csak az 1890-es évektől *merült fel az a fontos kérdés az ukránok körében, hogy lehet-e esélyük a független államiság megteremtésére.*² A viszonylag liberális osztrák uralom alatt, Kelet-Galiciában született meg legkorábban az egységes ukrán államba való tömörülés gondolata, majd az Orosz Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása az első világháborút követően reális esélyt teremtett az *ukrán kérdés* megoldására, azaz a Kelet- és Nyugat-Ukrajnát is magában foglaló szuverén ukrán állam megteremtésére.³

^{ID} orcid.org/0000-0001-7244-0783

¹ A 17. század közepéig az ukránjai régiók – Kárpátalja és Bukovina kivételével – lengyel–litván fennhatóság alatt álltak, amely alávetettséget az 1654. évi perejaszlavi egyezmény értelmében az orosz kötelék váltotta fel. Az ukrán területek birtoklásáért kirobbant orosz–lengyel háborút lezáró 1667. évi andruszovói egyezmény értelmében azonban Nyugat-Ukrajna átmenetileg visszakerült a lengyel–litván államhoz, azaz a Dnyeper hosszú időre nemcsak földrajzi, hanem regionális értelemben is „kettévágta” az egyes ukrán régiókat.

² Magocsi, Paul Robert: *A History of Ukraine – The Land and Its Peoples*. Toronto, 2010. 403.

³ Папакин, Г.: *Історія державних установ України: Урядуючи інституції та державні установи IX – початку XX ст.* Київ, 237.

A jelenkori ukrán historiográfia⁴ és a politikai vezetés a mai Ukrainát az ukrán forradalom⁵ következtében létrejött, 1917–1920 között fennálló *Ukrán Népköztársaság* közvetlen utódjának tekinti. A forradalom hatására kiformalódó ukrán államiság periodizációja az alábbi négy ukrán „államkezdemény” időszakát foglalja magában.

AZ UKRÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG (1918. JANUÁR 22. – ÁPRILIS 29.)

Az 1917. március 4-én liberális és szociáldemokrata vezetőkől megalakult *Ukrán Központi Rada* (UKR) vezetőjeként Mihajlo Hruszevszkij a gyakorlatban is kipróbálhatta az általa elméletben megfogalmazott nemzetépítés folyamatát. Az *ukrán nemzeti történetírás atyjának*⁶ is nevezett Hruszevszkij egyike volt az Ukrán Nemzeti Demokratikus Párt megalapítóinak, amely célul tűzte ki az Osztrák–Magyar Monarchia területén élő ukránok egységbe szervezését. Az UKR az 1917. június 23-án kiadott I. Univerzáléjában⁷ a föderális alapokon átalakított Oroszországon belüli Ukrajna autonómiája mellett kötelezte el magát. A július 17-i II. Univerzálé⁸ továbbra sem tett határozott lépéseket az „ukrán kérdés” ügyében, hanem az Ideiglenes Kormánytól várta annak megoldását. Az utóbbi megdöntését követően a Központi Rada⁹ 1917. november 20-án közzétett III. Univerzáléjában¹⁰ kimondta az *Ukrán Népköztársaság* (UNK) megalakulását, és mivel nemzetközi szerződést csak szuverén állam köthet, 1918. január 22-én a IV. Univerzáléval¹¹ kikiáltották az Ukrán Népköztársaság függetlenségét, amely politikai képződményt „az ukrán nép önálló, mindenkitől független, szabad, szuverén államának”¹² nyilvánították. Vagyis már nemcsak autonóm, hanem szuverén államok „nem szovjet alapú” föderációjában gondolkodtak. Az ukrán vezetés – Hruszevszkijjel az élen – ugyanakkor hangsúlyozta, hogy erre „az eredeti terveikhez képest radikális lépésre – a külső körülmények kényszerítették őket”.¹³ Az UKR gyakorlatilag végigjárta az

⁴ Смолій, В. – Степанков, В.: *Українська державна ідея XVII–XVIII століть. Проблеми формування, еволюції, реалізації*. Київ, 1995. 101–102.; Шевчук, В. П. – Тараненко, М. Г.: *Історія української державності*. Київ, 1999. 89.

⁵ A korabeli ukrán historiográfiában az 1917–1920 közötti ukrajnai eseményeket a „nemzeti felszabadító forradalom” jelzővel aposztrofálták, 1991 óta pedig erre az időszakra az „ukrán forradalom mint történeti fenomén” jelzőt használják.

⁶ A kérdéskörrel bővebben lásd Varga Beáta: *M. Sz. Hruszevszkij, az „ukrán nemzeti történetírás atyja”*. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Historica*, 134. évf. (2012) 9–21.

⁷ *Українська Центральна Рада: Документи і матеріали у 2 томах*. Т. 1. Наукова думка, Київ, 1996. (a továbbiakban: УЦР 1996.) 102–105.

⁸ УЦР 1996. 165–168.

⁹ Magocsi: *A History of Ukraine*, 511.

¹⁰ УЦР 1996. 398–401.

¹¹ *Українська Центральна рада: Документи і матеріали у 2 томах*. Т. 2. Київ, 1997. (a továbbiakban: УЦР 1997.) 102–104.

¹² УЦР 1997. 103.

¹³ УЦР 1997. 101.

autonómiától az önálló állam megteremtéséig vezető utat annak ellenére, hogy eredetileg nem szerepelt a terveik között Ukrajna Oroszországtól történő elszakadása.¹⁴

Az Ukrán Központi Rada a breszt-litovszki tárgyalásokon 1918. február 9-én különbékét kötött a központi hatalmakkal: Németország és szövetségesei *elismerték az Ukrán Népköztársaságot független államként*, és ígéretet tettek Ukrajna felszabadítására a bolsevik uralom alól.¹⁵ Ezt követően Szovjet-Oroszország a breszti béke aláírásával kötelezte magát arra, hogy az Ukrán Népköztársasággal békét köt, állami státusát elismeri, kivonja a csapatait a területéről, és nem avatkozik a belügyeibe.¹⁶ Fontos kiemelni, hogy Németországnak 1918-ban érdekében állt a kelet-európai térségben olyan kisebb szuverén államok kialakulása, amelyek ellensúlyozzák Oroszország erejét, és egyúttal a német gazdaság érdekeltiségi körébe kerülnek.

Hruszevszkij vezető politikai tevékenységének utolsó lépése 1918. április 29-én az Ukrán Népköztársaság *Alkotmányának*¹⁷ elfogadtatása volt, amelynek értelmében Ukrajna szuverén parlamentáris állammá vált volna az ő elnöksége alatt, ha nem következett volna be a hatalmi váltás. Összességében megállapítható, hogy a Mihajlo Hruszevszkij által vezetett Ukrán Központi Rada a nemzet felemelkedéséhez és az egység megteremtéséhez az *arany középutat* kereste, amit kezdetben az autonóm és föderalista alapokon átalakítandó Oroszország koncepciójában vélte megtalálni.

A HETMANÁTUS – UKRÁN ÁLLAM (1918. ÁPRILIS 29. – DECEMBER 14.)

1918. április végén az Ukrajnába vezényelt német hadtest főparancsnoka, *Wilhelm Groe-ner* titkos találkozára hívta az ukrán konzervatív erők egyik vezetőjét, *Pavlo Skoropadzkijt*, és felvázolta számára azokat a német terveket, miszerint Ukrajnában a katonai és polgári törvénykezés hiányában a központi hatalmak jogrendjét fogják alkalmazni, és szigorú ellenőrzés mellett bevezetik a szabad kereskedelmet Ukrajna és a központi hatalmak között. A német tervezet a monarchia visszaállítását kezdeményezte Ukrajnában, és Skoropadzkij büszkeségére is apellálva¹⁸ felajánlották számára a hetmani jogart. Miután megegyezés született közöttük, a német hadvezetés 1918. április 29-én feloszlatta az Ukrán Központi Radát, és megszűntnek nyilvánította az Ukrán Népköztársaságot. Ezt követően megalakult

¹⁴ Солдатенко, В. Ф.: *Новітні тенденції та актуальні проблеми історіографічного освоєння досвіду Українського національного руху у 1917–1922 роках*. Гілея-Історичні. Науки Випуск 20. Київ, 2009. 18. (4–30).

¹⁵ Ennek fejében az Ukrán Népköztársaság vállalta, hogy mezőgazdasági termékeket szállít Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia részére.

¹⁶ *Хрестоматія по отечественной истории (1914–1945)*. Москва, 1996. 640–642.

¹⁷ *Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР (1918))* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18> (letöltés: 2022. január 08.)

¹⁸ Annak az Ivan Skoropadzkij hetmannak az oldalági leszármazottja volt, aki 1708–1722 között állt az Ukrán Hetmanátus élén.

a Hetmanátus Pavlo Szkoropadszkij vezetésével, aki Ukrajna hetmanjának kiáltotta ki magát, és bejelentette az „Ukrán Állam” mint az Ukrán Népköztársaság *legitim és jogfolytonos utódjának* a megalakulását.¹⁹

Az új államalakulatot a hetmani vezetés által két „alkotmányos dokumentummal”, *Az egész ukrán néphez* cíművel és az *Ukrajna ideiglenes állami struktúrájáról*²⁰ elnevezett rendelkezéssel is megerősítették. Szkoropadszkij elképzelései szerint a Hetmanátus az államalkotó folyamat elsődleges hivatalos célkitűzéseként az összes ukrán történelmi és etnikai régió hetmani hatalom alatti egyesítését jelölte meg. Az Ukrán Állam élén a Szkoropadszkij által vezetett hetmani kormányzat állt, amely az ukrán történelem egyik „hőskorszakát”, a Bogdan Hmelnyickij által a 17. század közepén létrehozott Ukrán Hetmanátus korát²¹ idézte fel. Mivel azonban a hetmani kormányzat a gyakorlatban a cári bürokráciának – földesurak, gyártulajdonosok, katonatisztek, városi burzsoázia – a hatalomba történő visszatérését jelentette, ez eleve kérdésessé tette ezen konzervatív államapparátusnak az elfogadását az ukrán társadalom részéről és egyúttal a működőképességét is.

Miután 1918. december 14-én – a nyugati front összeomlását követően – a német csapatok kivonultak Ukrajnából, velük tartott a hetman is. A Hetmanátus bukását előidéző okok között elsőképpen az emelhető ki, hogy Szkoropadszkij ukrán állama valójában katonai diktatúrát hozott létre a monarchia képében, és nagyon szűk társadalmi bázisra tudott támaszkodni.²² Mivel az ukrán kormány nem rendelkezett hatékony helyi apparátussal, képtelen volt fenntartani a rendet, és nem tudta biztosítani a németek számára a gabona begyűjtését, így gyakorlatilag haszontalanná vált a németek számára. Fontos továbbá azt is kiemelni, hogy a Hetmanátus bukásával kudarcot vallott az a kísérlet is, hogy az ukrán államiséget konzervatív eszmék alapján valósítsák meg.

NYUGAT-UKRÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG – GALÍCIA AZ „UKRÁN PIEMONT”?²³

Lengyelország 1772–1795 közötti felosztását követően Ukrajna területén a Habsburg- és a Romanov-dinasztia osztozott.²⁴ Az évszázadokon keresztül szoros orosz kötődésű kelet-ukránok körében a történelmi emlékezet orosz változata alakult ki,

¹⁹ Magocsi: *A History of Ukraine*, 520.

²⁰ Гай-Нижник, Павло: *Павло Скоропадський і власний штаб гетьмана всієї України: Боротьба за владу і державність*. Київ. 2019. 26.

²¹ 1654–1764 között állt fenn az Ukrán Hetmanátus, amely egy 1654-ben Oroszországhoz önkéntesen csatlakozott ukrán területekből kiformalódó, katonai alapon szerveződő, autonóm jogkörrel rendelkező közigazgatási egységet foglalt magában.

²² Subtelny, Orest: *Ukraine – A History*. Toronto, 2000. 359.

²³ Míg a rutének Kelet-Galíciát az ukrán Piemontnak tartották, ahonnan az ukrán területek egyesítése elindulhat, addig az egész Habsburg Galíciára kizárólagos igényt tartó lengyelek a tartományt lehetséges „lengyel Piemontnak” tekintették.

²⁴ Az egykori Lengyelország területéből Nyugat-Ukrajna – Galícia kivételével – Oroszországhoz került, vagyis az ukrán területek jelentős része egy államhoz – de nem egy államba – tartozott, azaz a Romanov-dinasztia égisze alatt sor került az ukrán területek túlnyomó részének egyesítésére.

ami az egységes ukrán nemzeti identitástudat kialakulásának jelentős akadályát képezte Kelet-Ukrajnában. Ugyanakkor *Nyugat-Ukrajnában*, ahol a lengyel és osztrák kötelékben a keleti régiókhoz képest „fejlettebb” nemzettudat formálódott ki, *az oroszról független és önálló ukrán identitástudat kialakulása vette kezdetét.*

Az oroszhoz képest viszonylag liberális osztrák uralom alatt Galíciában²⁵ született meg legkorábban az egységes ukrán államba való tömörülés gondolata. Ennek ellenére, hogy az ún. „történelmi Galíciához”²⁶ soha nem tartozott Kis-Lengyelország, azaz Nyugat-Galícia, a bécsi kormányzat mégis egy tartományba vonta össze azzal a Kelet-Galíciával, ahol a rutének a lakosság túlnyomó többségét – körülbelül 60%-ot – tették ki. Ezzel is magyarázható, hogy a lengyelek többször is felléptek a rutének részéről a tartomány két részre osztására irányuló törekvések ellen.²⁷ Ez gyakorlatilag Galícia két részre osztását jelentette volna, amit azonban a Habsburg kormányzat többször is elutasított, majd 1918. október 16-án IV. Károly bejelentette az Osztrák–Magyar Monarchia föderális alapokon történő átalakítását.

Valójában a rutén²⁸ nemzeti kérdés előtérbe kerülése az 1867-ig²⁹ fennálló osztrák–lengyel rivalizálás „melléktermékeként” alakult ki Galíciában. Mivel a lengyelek³⁰ a Rzeczpospolita régi, történelmi határain belüli restaurációjáért küzdöttek, nemzeti törekvéseiket mintegy blokkolni szándékozva, az ausztriai kormányzat kezdte felkarolni a rutének „ügyét”. Az egységes nemzettudat kialakulását jelentősen akadályozta, hogy politikai törekvéseiket tekintve a rutén vezetés nem volt egységes, de azt valamennyi galíciai rutén politikai irányzat elismerte, hogy elsősorban a politikai függetlenség biztosíthatná a Habsburg és az Orosz Birodalom alávetett tartományaként létező ukrán régiók társadalmi-gazdasági és kulturális fejlődését. Itt fontos megjegyezni, hogy a galíciai rutének csak az 1890-es évektől kezdték magukat ukránnak nevezni, mintegy szolidaritást kifejezve az orosz fennhatóság alatti „kisoroszokkal”. Az ukrán elnevezés a 19. században terjedt el Galíciában, amely terminus az önálló államiság megteremtésének szándékát is volt hivatott jelezni.³¹

²⁵ Lengyelország első felosztása során az 1772. augusztus 5-i szentpétervári szerződésben a Habsburgok megkapták a Galícia-Lodoméria Királyságot (Galicia et Lodomeria), Auschwitzot és Zator hercegséget. Марецк, Ф. Ф.: *Собрание трактатов и конвенций, заключённых Россией с иностранными державами. II. Трактаты с Австрией 1772–1818.* Спб., 1875. 15.

²⁶ A „történelmi Galícia” (981–1772) az ún. Halics–Lodoméria Királyságot (Galicia et Lodomeria) foglalta magában, amely területet a későbbiekben Kelet-Galícianak neveztek.

²⁷ Az 1910-es népszámlálás szerint Galíciában 7,9 millió lakos élt, akiknek a 45,4%-a a lengyel, 42,9%-a a rutén és 10,9%-a a zsidó etnikumhoz tartozott.

²⁸ A galíciai keleti szláv népesség a 19. század végéig nem használta sem a galíciai, sem az ukrán kifejezést, hanem a Rusz szóból származó ruszin terminus volt elterjedt.

²⁹ Az Osztrák–Magyar Monarchián belül Galícia autonóm státuszt kapott saját tartományi gyűléssel, aminek következtében a tartományon belüli lengyel hegemonia véglegessé vált.

³⁰ A Galíciában politikai kulcspozícióban lévő lengyelek igyekeztek a rutén nemzeti törekvéseket Bécs számára pusztán társadalmi problémaként értelmezni.

³¹ Bonkáló Sándor: *A rutének (Ruszinok)*. Basel–Budapest. 1996. 58.

A Habsburg uralkodó negatív hozzáállása a galíciai ukrán nemzeti törekvésekhez is hozzájárult ahhoz, hogy az 1918. október 19-én újjáéledő *Ukrán Nemzeti Tanács*³² – Jevhen Petruszevics vezetésével – a nemzetek önrendelkezésének jogára alapozva, Kelet-Galíciát önálló ukrán államnak nyilvánította.³³ Ez a deklaráció hivatalos formát akkor kapott, amikor 1918. november 1-jén Lembergben bejelentették a *Nyugat-Ukrán Népköztársaság* (NYUNK) megalakulását,³⁴ és egyben rendelkeztek az egykori Osztrák–Magyar Monarchia területéhez tartozó ukrán területek állami függetlenségéről.³⁵ A NYUNK egyelőre nem gondolkodott az UNK-val való egyesülés lehetőségében és elhatárolódott Szkoropadszkij német bábálmától is, annak ellenére, hogy valójában kezdettől fogva a Kelet-Ukrajnával történő összeolvadásra törekedett.³⁶

A NYUNK vezetése az UNK-hoz képest működéképesebb és hatékonyabb államapparátust hozott létre, mert az Ukrán Nemzeti Tanácsban a nemzeti demokratikus többség viszonylag zökkenőmentesen együtt tudott működni a radikális ellenzékkel.³⁷ Az új nyugat-ukrán állam azonban rögtön háborúra kényszerült Kelet-Galícia területi hovatartozásáért: 1919 februárjáig Lembergért, majd 1919. március–július között a szuverén ukrán állam területéért folyt az ukrán–lengyel háborús konfliktus.³⁸

DIREKTÓRIUM – UKRÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG (1918. DECEMBER 14. – 1920. NOVEMBER 14.)

A Hetmanátus bukása után a *Direktórium* 1918 decemberében elfoglalta Kijevet, és visszaállította az Ukrán Népköztársaságot. A francia forradalom mintájára az öt tagból álló testület félreállította a hatalomból a Központi Radát és egyúttal M. Hruszevszkijt is. A köztársasági államformára alapozott, gyorsított ütemű államépítést tekintették a legfontosabb feladatnak, de a Hetmanátushoz hasonlóan nem tudtak kialakítani szilárd belső társadalmi bázist, és nem sikerült rendezni külkapcsolataikat Szovjet-Oroszországgal, az antanthatalmakkal és Lengyelországgal, amely államoknak nem állt érdekében a független ukrán állam létezése.

A Direktórium időszakában került sor – a NYUNK kezdeményezésére – 1919. január 22-én a Kijev központú Ukrán Népköztársaság és a Lemberg központú

³² A forradalmak hatására 1848 áprilisában hozták létre a Legfelsőbb Rutén Tanácsot azzal a célkitűzéssel, hogy a ruténeket a Habsburg Birodalmon belül mint különálló etnikumot különböztessék meg.

³³ Яневський, Д. Б.: *Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки*. Київ, 2003. 54.

³⁴ ЦДАВО України (1917) ф. 3505, оп. 1, спр. 38, арк. 1.

³⁵ ЦДАВО України (1997) ф. 3505, оп. 1, спр. 35, арк. 169–169. зв.

³⁶ Polgár Tamás: *Kelet-Galícia 1918–1919: egy nyugat-ukrán állam önállóságának létjogosultságáról*. Közép-európai Közlemények, 5. évf. (2012) 1. sz. 169. (165–173)

³⁷ Jekelcsik: *Ukrajna története. Egy modern nemzet születése*. Budapest, 2014. 105.

³⁸ Gebei Sándor: *Az OMM koronaországainak, Galícia-Lodoméria Királyságának „utóélete” 1918–1921 között*. Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Historiae, Tom. XLV. 2019. 156–157.

Nyugat-Ukrán Népköztársaság egyesülésére,³⁹ amelynek eredményeképpen létrejött az „egységes és oszthatatlan Ukrán Népköztársaság”. A Direktórium erre az alkalomra kiadott Univerzáléjában arról tudósított, hogy „mostantól fogva egységbe forrnak az egységes Ukrajna évszázadok óta elszakított nemzetrészei [...] és a Dnyeper menti Nagy Ukrajna”.⁴⁰ 1919. május 30-án jegyzékben tudatták a Bécsbe akkreditált nagykövetekkel az egyesülés tényét, 1919. január 31-én pedig az Ukrán Nemzeti Tanács vezetője, Jevhen Petrusевич az immár Ukrán Népköztársaság Nyugati megyéje nevében nyilvánosságra hozta az egyesülés történelmi aktusát, és háláját fejezte ki az „ukrán egység megteremtése” miatt.⁴¹ Az UNK keretén belül a NYUNK Nyugati megyéje néven autonóm jogállással rendelkezett, és megtartotta a korábban kialakított közigazgatási rendszerét, valamint a kelet-ukrán területekhez képest hatékonyabban működő haderejét, az *Ukrán Galíciai Hadsereget* (UGH).

Az ukrán területek egyesülése azonban megmaradt a deklaráció szintjén, mert egyrészt a nehéz katonai helyzet akadályozta a tényleges egység megteremtését, másrészt hamarosan kiderült, hogy a nyugat-ukrajnai, többségében mérsékelt nacionalista vezetők közül álló, jól kiépített államszervezet nem képes együttműködni a felvállaltan baloldali politikát képviselő Direktórium tagjaival. Ezenkívül a nyugat-ukránok nem voltak hajlandók kompromisszumot kötni a lengyelekkel, míg a keletiek a Szovjet-Oroszország elleni egyetlen szövetségest látták a lengyelekben.

1919. február 5-én a Vörös Hadsereg bevonult Kijevbe, és illegitimnek nyilvánították az UNK intézményeit.⁴² 1919 júniusában a Don irányából azonban elkezdődött az antant által felfegyverzett fehér hadsereg támadása, 1919 júliusában pedig nyugat felől közelíteni kezdtek Szimon Petljurának az Ukrán Galíciai Hadsereg által megerősített osztagai. 1919. augusztus 30–31-én az UGH és a fehérgárdisták szinte egyszerre vonultak be Kijevbe. A nyugat-ukrán sereg azonban, bízva az antant támogatásában, a fehérek parancsára végül kivonult Kijevből, majd 1919. november 6-án alárendelte magát Gyenyikinnek, miközben Petljura⁴³ kiegyezett Lengyelországgal. Augusztus végén, a fehérek és a Direktórium elleni összecsapásokban elszenvedett vereséget követően a bolsevikok visszaszorultak Oroszországba, de 1919 decemberében a Vörös Hadsereg harmadszor is elfoglalta Kijevet.

Miután nyilvánvalóvá vált, hogy *az egységes és szuverén Ukrajna megszilárdítására irányuló törekvéseiket az antant támogatásával nem sikerülhet elérniük, az UNK vezetői a lengyel kormánnyal kezdeményeztek béketárgyalásokat.* Annak ellenére, hogy a varsói vezetés alkalmatlannak tartotta az ukránokat szuverén állam létrehozására, Józef Piłsudski mégis a Szovjet-Oroszországgal szembeszállni

³⁹ Акт Злуки спирався на споконвічну мрію українців. <https://borinfo.com.ua/boryspil-products-news-2012-01-308-4/> (letöltés: 2017. augusztus 15.)

⁴⁰ ЦДАВО України, ф. 1429, оп. 1, спр. 5, арк. 5.

⁴¹ ЦДАВО України (1997) ф. 2192, оп. 2, спр. 3, арк. 1.

⁴² 1919 februárjában Kijev feladását követően Volodimir Vinnicsenko lemondott a Direktórium elnökségi posztjáról, ami Petljura kezébe került. 1919 májusában komoly konfliktus alakult ki Petljura és Petrusевич között amiatt, hogy a nyugat-ukránok rendkívüli diktátori hatalommal ruházták fel Petrusевичet.

⁴³ Petljurát hivatalosan diktátornak kiáltották ki, de hamarosan Varsóba szökött.

képes, Lengyelországból, Litvániából, Ukrajnából és Belorussziából kialakított *föderatív államban* gondolkodott.⁴⁴ Az 1920. április 21-én megkötött *lengyel–ukrán szerződés*⁴⁵ értelmében Lengyelország egyetlen szuverén ukrán államnak az Ukrán Népköztársaságot ismerte el, az ekkorra Kamenyec-Podolszka szorult Direktóriumnak viszont cserében le kellett mondania Kelet-Galiciáról és Volhíniáról a Lengyel Köztársaság javára. 1920. április 25-én közös támadást indítottak Szovjet-Oroszország ellen, amely háború csúcspontját az augusztus 13–25. között lezajlott *varsói csata* jelentette, ahol megállították a Vörös Hadsereget. Ezt követően azonban a szejm nem támogatta a háború ukrán érdekekért történő folytatását, egy ideig „hintapolitikát” követtek, majd fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeményeztek Moszkvával. Az UNK kormánya 1920. november 18-án tartotta meg utolsó ülését, majd Galíciába menekült, ahol Petljura hadserege még egy évig gerillaharcokat folytatott a „vörösök” ellen.⁴⁶

Szovjet-Oroszország és Lengyelország 1921 márciusában kötötte meg a *rigai békét*,⁴⁷ amelynek értelmében Lengyelország elismerte Szovjet-Ukrajnát, de megtarthatta Kelet-Galiciát és Nyugat-Volhíniát. Ezzel az „ukrán forradalom” véget ért, a rigai béke pedig végleg eltemette az ukrán függetlenedési törekvéseket, így megismétlődött az 1667-es andruszovói szerződés⁴⁸ követően kialakult helyzet, hiszen a lengyelek és az oroszok – az ukránok érdekeit figyelmen kívül hagyva – ismét felosztották egymás között Ukrajnát. Az ukrán „forradalmak” és az állami-ság megteremtésére irányuló ukrán törekvések így kudarccal értek véget. Történeti tény az is, hogy az 1921-es területi rendezés nemcsak a lengyel és a szovjet-orosz érdekeknek, hanem az európai nagyhatalmaknak is megfelelt.

ÖSSZEGZÉS

1917–1920 között az ukránok átmenetileg szuverén „államkezdeményeket” hoztak ugyan létre, de az Ukrán Népköztársaság területe nem volt pontosan körülhatárolva, és fokozatosan szűkült a Vörös Hadsereg állandó támadásai miatt, a Nyugat-Ukrán Népköztársaság pedig csak Kelet-Galícia egy részét foglalta magában annak fővárosa, Lemberg nélkül. Az egymást váltó kormányok rövid ideig voltak hatalmon, ezért nem tudták megszilárdítani kormányzati rendszerüket. Megnehezítette továbbá az önállóság kivívását, hogy a kelet-ukránok nemzeti identitása jóval alacsonyabb szintre jutott el, ezért sem alakulhatott ki egységes álláspont az ukrán állam jellegét tekintve az egyes ukrán régiók és politikai pártok között.

⁴⁴ Gebei Sándor: *Az ukrán kérdés a nemzetközi béketárgyalásokon*. Acta Academiae Agrimensis: Nova series, Tom. 43. Sectio Historiae 2015. 83.

⁴⁵ *Dokumenty i materialy do historii stosunków polsko-radzieckich*. T. 2. listopad 1918-kwiecien 1920. Warszawa, 1961. 745–747.

⁴⁶ Már 1919-ben számos önállóan tevékenykedő fegyveres alakulat jött létre a káoszba zuhanó Ukrajna területén, amelyek közül a legismertebbek Nesztor Mahno csapatai voltak.

⁴⁷ Egész Galícia hivatalosan is Lengyelországhoz került a Zbrucs–Dnyeszter folyókig. Dr. Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945*. Budapest, 1983. 173–178.

⁴⁸ *Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией*. СПб., 1869. VI. 173–176.

Mindehhez hozzájárult még Lengyelország és Szovjet-Oroszország katonai túlereje, valamint az, hogy az első világháborúban győztes antant hatalmak nem voltak érdekelve a szuverén Ukrajna kialakulásában. Végeredményben 1921-től a 17–18. századhoz hasonlóan az ukrán nemzet fejlődése ismét két állam kötelékében folytatódott: a Szovjetunió belül, valamint az újjászületett Lengyelországban.⁴⁹ A polgárháború végül Ukrajna föderatív jellegét erősítette meg, de valójában „szovjet módra”.⁵⁰

The periodization of Ukrainian statehood between 1918–1920

Soviet Russia and Poland concluded the Peace of Riga in March 1921: Poland recognized Soviet Ukraine, but could keep Eastern Galicia and Western Volhynia. With this, the “Ukrainian revolution” ended, and the Peace of Riga buried Ukrainian aspirations for independence. This meant that the situation developed after the Treaty of Andrusovo in 1667 was repeated, since the Poles and the Russians – ignoring the interests of the Ukrainians – once again divided Ukraine between themselves. Ukrainian “revolutions” and Ukrainian efforts to establish statehood thus ended in failure.

Between 1917–1920, the Ukrainians temporarily created sovereign “state initiatives,” but the territory of the Ukrainian People’s Republic was not precisely defined and was decreased gradually due to the constant attacks of the Red Army. It included only a part of Eastern Galicia with its capital, without Lviv (Lemberg). The successive governments were in power only for a short time, so they could not consolidate their government system. The fact that the national identity of the Eastern Ukrainians was weaker made it more difficult to achieve independence, which is why a unified position regarding the nature of the Ukrainian state could not be formed in the individual Ukrainian regions and among political parties. The military superiority of Poland and Soviet Russia, as well as the disinterest of the victorious Allies in the existence of a sovereign Ukraine during the First World War also contributed to all of this. In the end, just like in the 17–18th centuries, the development of the Ukrainian nation from 1921 again took place in the bonds of two states: within the Soviet Union and in the reborn Poland. The civil war finally confirmed the federal character of Ukraine, but in the end, in a “Soviet-style”.

⁴⁹ Subtelny: *Ukraine – A History*, 377–379.

⁵⁰ Gebei: *Az ukrán kérdés a nemzetközi béketárgyalásokon (1918–1921)*, 91.